

զակցի Պատրիարքական փոխանորդութեան պաշտամամբք բաղմամբանօթ է՝ որոյ արժանաւորութեան համար Գերներսէս Ս. Արքեպիսկոպոս — Պատրիարքըն եւս Վկայած էր, իսկ Սարգսեանց քահանայն՝ իւր քահանայական պաշտաման հետ՝ Պօլսոյ ազգային վարչութեան մի քանի ճիւղերու մէջ վարած կարեւոր պաշտօններէ զատ՝ աշխատասիրածն Վննական կրօնաբնական անուամբ պատուական դասագրով ոչ միայն մեծ ծառայութիւն մատոյց Հայաստանեայց Ազգի եւ եկեղեցւոյ, այլ եւ իւր անունը փառաւորեց:

ՍՈՒՐԷԱՆԴԱԿԲ ԲԻԻՋԱՆԳԵԱՆ

ՄԱՆՉԻՍԹՐԻ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԲԱՆԻ ՄԸ ԽՈՍԲ

(ՇԻՐԱՆԻՔԻՆ)

ԽԱՌՆ ՈՄՈՒՄԵՆՈՒԹԻՆ

Ի վաղուց անտի խառն ամուսնութեանց՝ մեր ազգային եւ ընտանեկան կենաց փնասակար եւ կործանման պատճառ լինելը ծանօթ է հասարակութեան, որոյ նկատմամբ քանիցս արդէն Գուր . . . Խմբակի պատահութիւն ունեցած ըլլալով խօսիլ, աստանօր մեր կողմանէ կրկնելն աւելորդ կը համարուի:

Այս փնասակար սոփորութեան՝ մեր Մանչեսթրի գաղթականութեան մէջ ալ մուտ գտնելն ոչ սակաւ ցաւալի պարագայ մ' է. ինչու որ քան տարիէն ի վեր այսպիսի փոքրածիւ հասարակութեան մը մէջ երբ 10-12 չափ Հայ երիտասարդք Անգլիացի օրիորդաց հետ ամուսնացած են, այս ընթացքը մինչեւ որ աստիճան ազգայնութեան քանդուածն ու կործանումը յառաջ

բերող առիթ մ' ըլլալը ընթերցողաց կը թողումք մտածել, եւ տարակոյս չկայ թէ, ինչպէս ուրիշ ամեն պարագայի՝ նոյնպէս եւ այս պարագային մէջ ալ հայկական «Երանգ» անգղիական ազգին ընդարձակածաւալ «Երանգ» մէջ խառնուելով պիտի կորսուի եւ անհետ ըլլայ ինչպէս որ արդէն ալ գործն այդ ճանքուն մէջն է:

Մինչդեռ Մանչեսթրը գտնուող Յոյն գաղթականութեան մէջ, որոց թիւը մերինն հետ բաղդատելով կրնայ ըսուիլ թէ տասնապատիկ աւելի է Հայոցմէ, անոնց մէջ հազիւ 25-30 խառն ամուսնութիւն կը գտնուի. բայց անոնց եւ մեր մէջ սա տարբերութիւնն ալ կայ միանգամայն, որ Յոյնք առաւել քան զմեզ կրօնի մասին նախանձայող եւ գրեթէ մոլեռանդ լինելով, չունին այն մեր ազգին յատուկ եղած տկարութիւնը եւ չեն թողուր որ խառն ամուսնութեան ունեցած զաւակներն ըողոքական խառնուրդին մէջ կորսուի, այլ իրենք մեծ խնամ կտանին զանոնք իրեն յոյն դաստիարակելու, մինչդեռ մեր ազգայիններն այս մասին իրենց տկարութիւնն այնքան յառաջ տարած են, որ խառն ամուսնութեան ունեցած զաւակներն միմիայն անոնց օտարազգի եւ օտարակրօն մօրը խնամցն ու կրթութեանը եւ թարակրէն զատ՝ խիստ շատ անգամ կը պատահի որ իրենք ալ իրենց հայրենի կրօնքն ու եկեղեցին թողլով, իրենց կանանցն ազգութեան ու կրօնքին կը հետեւին եւ այսպէս կրօնափոխութեան ակտէ մը բռնուելով, առաւել եւս կորստեան վտանգի մէջ կը մնան:

Մեր այս ըսածին իբրեւ պացոյց եղան քանի մը գէղքեր յորում Հայ ամուսնացեալներէն ու մանց անգղիացի կանայքը հռովմէադաւան լինելով, քանի մը տարի առաջ իրենք ալ միեւնոյն կրօնքին մէջ վախճանեցան, ժամանակաւ նախանձախնդիր հայեր ըլլալովն հանդերձ եւ այժմ աւելորդ է ըսել թէ այդ հայու զաւակներն, որք իրենց մօրը խնամոցը աակն են, հռովմէականութեան մէջ կը մտնին ու կը մեծան, եւ մայրերն իրենց այդ հայ զաւակներն մեր հոգեւոր Առաջնորդին անգամ ցոյց տայէ կը խորշին:

Կիրօցեան Խորէն Վարդապետ քանի մը տարի յառաջ, որ աստեւ Մանչեսթրի մէջ Հայոց

առաջնորդութեան պաշտօն կը վարէր իբրեւ իրեն սրբազան պարտականութիւն կը համարի իրթալ անգղիացի օրիորդի մը հետ ամուսնացեալ և վախճանեալ հայու մը զաւակները տեսնել ու մխիթարել, բայց անգղիացի կինը ամեն պէտք եղած միջոցները կը բանեցնէ զաւակներուն երեսը մեր հոգեւոր հօրմէն պահելով ցոյց չտալու որով և առաջնորդ հայրը ձեռնունայն ետ դառնալ կը հարկադրի Բայց որ ամենէն աւելի զարմանալին է՝ յիշեալ անգղիացի կինը իւր ծնած հայու զաւակները անդրալեռնական կրթութեան մէջ սնուցանելու և դաստիարակելու համար պէտք եղած նիւթական օգնութիւնն ալ իւր վախճանեալ ամուսնոյն քաղաքակից և կրօնակից եղող հայերէն կընդունի որոց մեծ մասը թերեւ մարդասիրական նպատակաւ և կամ անգղիամոլ ըլլալուն համար գուցէ այդ նիւթական օգնութեան նպատար չլին զյանար, բայց և կան ալ ուրիշներ որք չեն յօժարիր մասնակցիլ այդպիսի օտար նպատակ ունեցող ձեռնառութեան մը:

Նշանակութեան արժանի ուրիշ մէկ կէտն ալ սա է թէ՛ հայոցմէ անոնք որ անգղիացի օրիորդաց հետ ամուսնանալու զգաւորութիւնը կուենան, այլ ևս իրենք ալ տեսակ մը Բրորականտայի աշակերտ դառնալով, կոկսին համոզել ու յորդորել իրենց ազգակիցներն՝ որ ասոնք ալ անգղիացեոց հետ ամուսնանան: Ի՛նչ փտանգաւոր օրինակ և ի՛նչ վնասակար յորդորանք, և այն ալ տկարամտաց համար միայն, վստահ զի առողջ միտք ունեցող հայ մը կրնայ դիւրաւ ինքնին նշմարել թէ ի՛նչ նիւթական և թէ բարոյական կորստական վհի մը եղուն հասած են անոնք՝ որ կոյր զկուրայն անգղիացեոց հետ ամուսնանալու կը միտին: Եւ այս հաւատքն այնքան զօրաւոր է՝ որ Մանչեսթըր թէ մեր և թէ ուրիշ օտարազգեաց մէջ ճշմարիտ առած մը եղած է իբր գուշակութիւն ապագայ չարեաց և աղետից ըսել թէ՛ «այն հայր որ անգղիացի աղջկան մը հետ կամուսնանայ՝ անպատճառ կը սնանկանայ»: Այս առածին մինչև որ աստիճան ստոյգ և ճշմարիտ լինեն ալ՝ Մանչեսթըրի Հայոց վիճակն աւելի մօտէն գիտցող ու տեղեկութիւն ունեցողներուն կը թողուի վճռել:

Սակայն ասով լսել չենք ուզիր՝ թէ տեղիցն հայ առաջնորդներն անտարրիւր կամ անհոգ են այդ խառն ամուսնութեանց վնասակար ընթացիցը առաջքն առնելու մասին: Նա մանաւանդ թէ երբեմն այդ խնդրոյն նկատմամբ Պօլսոյ Պատրիարքարանի տեղակազրելով գործը՝ հրահանգ կամ հաւանութիւն և կամ հրաման խնդրելու զիմած են, բայց կէտ մը կայ որ պէտք չէ ուշագործելնէ վերիպի Գիտեն որ թէ՛ սաստիկ ընդգիմութիւն մ' ընեն օտարազգի կնոջ հետ ամուսնանալ ուղղով Հայոց, ասոնք ալ ինքնապաշտար կկենն բողոքական եկեղեցիները կերթան պսակուելու և արդէն ալ պատրուակ մը կը խնդրեն այդպէս վարուելու, ուստի և հայ առաջնորդներն ալ չուզելով թողուլ որ յետինն չարքան զառաջինն ըլլայ երկու չարեաց փոքրագոյնն ընտրելով, կամայ ակամայ իրենց պարտականութիւնը կատարելու կստիպուին:

Ինչպէս որ Մանչեսթըրի Հայ գաղթականութիւնը այլ և այլ երկիրներէ հասնող ազգայնոցմէ ռազկացեալ է (խառն ամուսնութեան դիմողներն ալ զրիթէ ամեն այլևայլ քաղաքէ եղողներուն թուոյն վրայ համեմատաբար կրթեալն, ուստի և Պօլսոյ հետ Չմիւռնիա՝ Նիստրիա՝ Վրաստան Եւն. երկիրներն ալ պէտք է հաւատարապէս ուրախ կամ ցաւակից լինին իրենց զաւակացն այս համաքայլ ընթացքին վրայ:

Խառն ամուսնութեան վրայօք այսչափ ինչ խօսք բաւական համարելով*), քիչ մ' ալ միւս պակասութեանց վրայ խօսինք, որ ասոնք ալ քիչ շատ ծանր տեղ մի կը բռնեն մեր ազգային տկարութեանցը շարքին մէջ:

ՆՈՐԱԶԵԽՈՒԹԻՒՆ.

Զարմանալի արարածներ են կարծես Մանչեսթըրի Հայերը: Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն մէջ թէպէտ ունեցիր է մեր ազգը Լուսաւորիչներ, Մեծն Ներսէսներ և ասոնց նման օրէն

(*) Արարատայ յաջորդ ամառացոց միոյն մէջ այս եւ ուրիշ կարեւոր խնդրոց վերայ առանձին մի յօդուած կհրատարակուի:

ներսդիր Հայրապետներ, որոցմէ հաստատեալ ու կարգեալ արարողութեանց և ծէսերու կը հետեւինք մինչև ցարդ. սակայն այն ատենէն մինչև այս օրերս ոչ եկեղեցական և ոչ աշխարհական դասէն նորաձեւութիւն մը չէ խառնուած կամ մըտած մեր եկեղեցական արարողութեանց և ծէսերուն մէջը, և եթէ փոփոխութիւն մ'ալ կայ, այն ալ ամենափոքր և խիստ աննշան բան մը եղած ըլլալու է:

Իսկ Մանչեսթրի մէջ այժմ անանկ հայեր կը գտնուին, որ առանց եկեղեցական կարգաց ու կանոնաց ամենափոքր հմտութիւն մ'իսկ ունենալու, իրենց օտարապիտական եռանդեանն ու փափաքանացը հետեւելով, եկեղեցական քաջ օրէնսդէտ և հեղինակութիւն մը կուզեն հանգիստանալ: Ոմանք կ'աշխատին որ եկեղեցւոյ աստիճանները Ս. Սեդակին փոյկէն վերցնեն, ոմանք ալ կուզեն որ աշտանակով մօմեր չը դտնուին ու չը վառուին սեղանին վրայ, այլք կ'առաջարկեն որ վարդապետը կամ քահանայն Ս. Պատարագ մատուցած ատեն, իւր այն դարաւոր և նուիրական ըզգեսաները չը հագնին, ո՛չ ալ հողաթմաի գործածէ ինչու որ անգղիական եկեղեցւոյ պարզութեանէն հեռի է եղեր:

Արդարեւ . . . Իմքապիր այս տեսակ անմիտ և ծիծաղելի առաջարկութիւն ընտելնք ձեր կողմերն այսինքն Պօլսոյ մէջ ալ պակաս չեն ինչպէս կը լսեմք, բայց ձեր այդ ինքնակոչ վերանորոգիչ հայերուն ձայներն անխելի, անկարեւոր և ձայն բարրաւոր յանապատի մնալէն զատ՝ սա՛ տարբերութիւնը կայ որ Մանչեսթրի հայ գաղթականութեան թիւը ձերինին հետ բազմապատկուելով, հոս համեմատաբար աւելի շատ կը համարուին իրենց խելքերնուն հաւնող այս եկեղեցական բարեկարգիչներն:

Եւ զեռ այս չափով ալ չեն բաւականանար ալ ուրիշ մէկը կուզէ և կը պնդէ որ եկեղեցական ժամատացութիւնը աւելի ցած ձայնով կարգացուի թէպէտ ինքն իւր այդ առաջարկութիւնը պաշտպանած ատեն՝ ամենէն աւելի բարձրաձայն կը պօռայ:

Բարեպաշտօն Հայ տիկին մը արծաթեղէն կանթեղ մը յիշատակ կ'ընէ եկեղեցւոյ և Պօլսէն

Մանչեսթր կը դրէ: Այս կանթեղը հաղիւ թէ քիչ մ'ատեն կ'ստեղծուած կ'ըմնայ եկեղեցւոյն մէջ, որ մ'ալ անմիջապէս վար կ'առնեն զայն, որպէս թէ մեծ բարեկարգութիւն մ'ը բաժն ըլլալու համար:

Բազմահմուտ օրէնսդէտ մ'ալ Ս. Պատարագի ատեն «ղջն» տալ և առնելն, ըստ իւր կարծեաց, աւելորդ բան մը համարելով, ողջոյն առնել ու տալը կը դադրեցնէ, և որ քիչ շատ ալ իրեն հետեւողներ կ'ունենայ՝ որպէս թէ Անգղիացիք այս տեսակ արարողութեանց վրայ կը խնդան եղեր, մինչդեռ ընդհանրապէս, և ստոյգն ըսելու համար, անգղիական ազգը որքան կը յարգէ իւր եկեղեցին, նոյնքան և յարգելի կը բռնէ ուրիշ ազգաց եկեղեցիներուն սովորութիւններն ինչ որ ալ եղած ըլլան:

Աւերջապէս Մանչեսթրի մեր հայերուն միտքը նորաձեւութեան և օտարամիտութեան ախտէն այժման սաստիկ բռնուած ու պաշարուած է, որ այսքանով ալ գոհ չ'ըլլալով, երբ տեղւոյն Հայ առաջնորդ վարդապետը կամ քահանայն փոխուի, ու տեղը նոր մը գալու ըլլայ, ասոնք իսկոյն շուրջը առնելով, ամեն ճիւղերին կը թափեն որ առաջնորդը իրենց կարծեաց կաղապարին մէջը ձուլնէ, համադրով նախ զինքը որ իր ազգային եկեղեցականի յատուկ զգեստներն հանէ, և եւրօպական ձեւով հագուի, որպէս թէ մեր ազգային եկեղեցականաց յատուկ համազգեստը իրենց ամօթ կամ անպատուութիւն ընկելու հանգամանք մ'ունեցած ըլլար, մինչդեռ Յունաց եկեղեցականներն թէ՛ Գերմանիոյ և թէ՛ Անգղիոյ Լոնտոնայի Մանչեսթրի և Լիվերքուլի մէջ իրենց ազգային կրօնական հանգերծով կը շրջնի, առանց այս բանն իրենց ամօթ համարելու:

Ի մի բան, Մանչեսթրի ազգայնաց մէկ մասը կ'ուզէ և կ'աշխատի որ դարերէ ի վեր մեր կրօնական ու եկեղեցական արարողութիւններն ու ծէսերը որք մինչև ցարդ անեղծ և անփոփոխ մնացած են, անգղիական ձեւերու վերածէ:

Ի՛նչ անյատակ դադափար, ինչքա՛ն խղճալի անմտութիւն, ի՛նչ զուր ջանք, և ի՛նչ անարդիւն վատտակ:

(Ի յետագայ)

Յրագիր: